

بسمه تعالی

نشر الکترونیک از کتابخانه مجازی ایران

www.IrPDF.com

شارل مسیه:

شارل مسیه (۲۶ ژوئن ۱۷۳۰ - ۱۲ آوریل ۱۸۱۷)

ستاره‌شناس فرانسوی بود. شهرت او بخاطر فهرست کردن ۱۰۳ جرم آسمانی است که بنام خود او اجرام مسیه نامیده می‌شوند. گودالی در کره ماه به افتخار او نام‌گذاری شده است.

او در سال ۱۷۵۸ هنگامی که متصدی رصدخانه نیروی دریایی در پاریس بود، دنباله‌دار هالی را رصد کرد و گزارش رصد خود را به مرکز رصد دنباله‌دارها در پاریس ارسال کرد.

یک رصدگر آلمانی یک‌ماه پیش از مسیه دنباله‌دار هالی را در شب کریسمس همان سال رصد کرده بود، اما گزارش رصد خود را به مرکز دنباله‌دارها در پاریس ارسال نکرده بود.

مسیه که با هدف کشف دنباله‌دارها در رصدخانه نیروی دریایی رصد می‌کرد در تاریخ ۲۸ اوت ۱۷۵۸ بطور کاملاً اتفاقی متوجه جرمی در آسمان شد که تصور کرد یک دنباله‌دار است، اما این جرم مه‌آلود اصلاً حرکت نداشت. این جرم سحابی خریچنگ در نزدیکی ستاره زتا-ثور بود که به عنوان اولین جرم مسیه با عنوان ۱M ثبت شد، با قدر مجموع ۸. مسیه برای این‌که چنین اجرام غیر ستاره‌ای را با دنباله‌دارها اشتباه نگیرد، شروع به یافتن و فهرست کردن اجرام غیرستاره‌ای کرد.

مسیه در سال ۱۷۶۵ فهرستی از ۴۱ جرم غیرستاره‌ای را منتشر کرد که از این تعداد ۱۷ یا ۱۸ تا آن را خودش کشف کرده بود و بقیه را ستاره‌شناسانی دیگر کشف کرده بودند. در مارس ۱۷۶۵ دو سحابی ۴۲M و ۴۳M در جبار، خوشه کندوی عسل ۴۴M در سرطان و خوشه پروین ۴۵M در گاو با ثبت مسیه به عنوان جرم غیرستاره‌ای تعداد اجرام غیرستاره‌ای به عدد ۴۵ رسید. در ۱۷۷۴ این فهرست با تأیید فرهنگستان علوم فرانسه در پاریس منتشر شد.

تا سال ۱۷۸۳ مسیه با همکاری پیر مشن فرانسوی و همراهانش بارناباس اوریانی ایتالیایی و نیکلاوس لاسیا ۵۵ جرم غیرستاره‌ای دیگر را ثبت کردند. صدمین جرم فهرست مسیه یک ماه پیش از آنکه ویلیام هرشل سیاره اورانوس را کشف کند، ثبت شد. پیر مشین همکار مسیه در طول سال‌های ۱۷۸۳ تا ۱۷۸۴، سه جرم دیگر را به فهرست مسیه اضافه کرد. در حدود ۱۴۰ سال بعد

ستاره‌شناس فرانسوی فلمازیون یک کپی از کاتالوگ ۱۰۳ جرم غیرستاره‌ای مسیه را بدست آورد و با رصد ۱۰۴M (کهکشان کلاه مکزیکی) در سنبله، تعداد اجرام مسیه را به عدد ۱۰۴ رساند. در ۱۹۴۷ هلن سایرهوگ ستاره‌شناس کانادایی ۱۰۵M و ۱۰۶M و ۱۰۷M را رصد کرد. این اجرام را پیش از آن پیر مشین رصد کرده بود اما برای او غیرستاره‌ای بودن این اجرام نامعلوم بود، برای همین آن‌ها را در فهرست مسیه ثبت نکرده بود. و اما ۱۰۸M و ۱۰۹M را چند سال بعد گینگریچ استاد تاریخ نجوم دانشگاه هاروارد رصد کرد و آخرین جرم فهرست مسیه را هم کنت جونز در ۱۹۶۶ به فهرست اضافه کرد که این جرم ۱۱۰M، ماه کوچک‌تر کهکشان آندرومدا (۳۱M) است.

واما بیشتر:

شارل مسیه اخترشناس بزرگ فرانسوی ، ۲۶ ژوئن ۱۷۳۰ در شهر بادونویل (Badonviller) به دنیه آمد و در تاریخ ۱۲ آوریل ۱۸۱۷ درگذشت. او دهمین فرزند میان دوازده فرزند نیکولا مسیه (Nicolas Messier)، مأمور مالیاتی، و فرانسواز گرانبلز (Francoise Grandblaise) بود. یازده سال داشت که پدرش را از دست داد و قبل از آن هم شش تا از خواهران و برادرانش در کودکی مرده بودند. احتمالاً واقعه‌ی ظهور دنباله‌داری بزرگ که شش دُم داشت و نیز کسوفی حلقوی که در زادگاه او معلوم بود در علاقه‌ی ایام شباب او به نجوم تأثیر بسزا داشته. در سال ۱۷۵۱ به پاریس مهاجرت کرد و به دلیل خط تحریری زیبایش به استخدام منجم نیروی دریایی، ژوزف نیکولا دلیسل (Joseph Nicolas Delisle)، درآمد. نزد دلیسل او به ثبت دقیق وقایع نجومی که همراه با او رصد می‌کرد مشغول شد. زمانی که بنا بر محاسبات دلیسل انتظار یافتن هالی را می‌کشیدند دنباله‌داری را در ۱۴ اوت ۱۷۵۸ کشف کرد و مسیرش را به تدقیق ضبط و ثبت کرد و کمی بعد در ۲۸ اوت همان سال، به خیال خود، دنباله‌داری دیگر در صورت فلکی ثور یافت، اما مدت‌ها گذشت و دنباله‌دار از جای خود تکان نخورد. آن موقع او دریافت که سحابی را یافته است. موقعیت سحابی مذکور را در ۱۲ سپتامبر آن سال استخراج کرد که تبدیل شد به نخستین جرم از فهرست او به نام M1 یا سحابی خرچنگ. در سال‌های ۱۷۶۳ و ۱۷۶۴ دو دنباله‌دار دیگر کشف کرد. در سال ۱۷۶۳ چهل جرم را ثبت کرد که نوزده تای آن از کشفیات خود او محسوب می‌شد و الباقی با کمک فهرست‌های دیگر آن زمان به دست آمده بود. شاید به دلیل همین اعتنای بی‌جا به دیگر فهرست‌ها بود که M40 که ستاره‌ای دوگانه بود، و نه جرم غیرستاره‌ای، راه به فهرست او یافت.

تا سال ۱۷۶۹ او به عضویت آکادمی‌ها و انجمن‌های علمی در اقصا نقاط عالم درآمد بود (نظیر آکادمی سلطنتی سوئد و آکادمی علوم برلین، آکادمی هارلم (هلند)، انجمن سلطنتی لندن)؛ با این همه، تا سال ۱۷۷۰ در آکادمی سلطنتی فرانسه عضویتش را نپذیرفتند!

شارل مسیه، در ۲۶ نوامبر ۱۷۷۰ در سن چهل سالگی با ماری فرانسواز دو ورموشان (Marie-Françoise de Vermauchamp) ازدواج کرد.

سال ۱۷۷۱، اولین نسخه از فهرست خود را با ۴۵ جرم منتشر کرد. ۱۵ مارس ۱۷۷۲ نخستین فرزند مسیو و مادام مسیه به دنیا آمد که آنتوان شارل نامیدندش؛ اما ۸ روز بعد مادر مرد و ۱۱ روز بعد کودک.

در سال ۱۷۸۱ نسخه‌ی نهایی فهرست خود را در مجله‌ی «علم اعصار» (Connaissance des Temps) انتشار داد که شامل ۱۰۳ جرم بود، اما بعدها او در کپی‌های شخصی خود از فهرست و دیگرانی در نوشته‌های خود ۶ جرم دیگر را افزودند و تعداد را به ۱۰۹ جرم رساندند.

در ۱۷۸۱ ویلیام هرشل سیاره‌ی اورانوس را کشف کرد که البته در آن موقع تصور می‌کردند احتمالاً دنباله‌دار باشد. مسیه در نامه‌ای به هرشل از سختی رصد اورانوس اظهار تعجب می‌کند،

زیرا حرکت آن بسیار کند است. مسیه نتایج رصد خود را برای ریاضی‌دانی به نام بوشار دو سارون (Bochart de Saron) می‌فرستد که وی نخستین کسی بود که اعلام کرد اورانوس، سیاره است و نه دنباله‌دار.

در سال ۱۸۰۱ در علم اعصار می‌نویسد: «آنچه مرا واداشت تا فهرست خویش را جمع آورم، آن سحابی بود که به تاریخ ۱۲ سپتامبر ۱۷۵۸، آن زمان که ذوزنب [دنباله‌دار] سنه‌ی فوق را رصد می‌نمودم، در شاخ تحتانی ثور بر من مکشوف شد. این سحابی، به صورت و به قدر، مشابهتی چنان به ذوات آذناپ داشت [و مرا به خطا انداخت] که جهد بلیغ نمودم مابقی سحابی‌های این چنین را بیابم تا مگر بقیت منجمان، این سحابی‌ها را با ذوزنبی نوظهور خلط نمایند. لهذا با دوربین‌های بازتابی دیگر و مناسب حال به اِرصَاد ذوات آذناپ پرداختم و مراد من در جمع این فهرست جز این نبود. از پس من، عالم ارجمند، [ویلیام] هرشل، فهرستی مشتمل بر دو هزار [جرم] را که خود ایشان اِرصَاد نموده بودند به حلیه‌ی طبع آراستند. چنین هوبدا کردنِ اسرار کائنات که با وسائلی عظیم‌دهانه به دولت ظهور رسیده، لاجرم در جستن آسمان به جهت یافتن ذوات آذناپ کم‌فروغ یاری نمی‌کند. لهذا، میان اجرام بنده و اجرام ایشان تفاوت است و من فقط حاجت به سحابی‌هایی دارم که در دوربین شصت سانتی‌متری رؤیت‌پذیر باشد. از وقت انتشار فهرست، راقم سطور اجرامی دیگر را هم اِرصَاد نموده است.

امید دارم فهرست را، این نوبه، به ترتیب بعد منتشر کنم تا تمییز آنها را تسهیل کنم و آنان که در کار تفحص ذوات اذناب هستند اطمینان افزون‌تر یابند.» که مسیه هرگز این قصد خود را عملی نکرد.

سال ۱۸۰۶، ناپلئون بناپارت، نشان صلیب لژیون دونور را به مسیه اعطا کرد و مسیه در پاسخ به این کار او دست از پا نشناخت و دنباله‌داری را که در سال ۱۷۶۹، سال تولد ناپلئون، کشف کرده بود به نام ناپلئون خواند.

سرانجام در نیمه شب میان یازدهم و دوازدهم آوریل سال ۱۸۱۷ شارل مسیه در سن ۸۷ سالگی رخت از دنیا برکشید و در گورستان پر لاشیز در پاریس دفن شد. بعدها دهانه‌ای را در ماه و سیارکی را هم که در ۱۶ ژانویه ۱۹۹۶ کشف شده بود به نام او نام نهادند. منجم هم‌قطار او، ژروم دو لالاند (Jerome de Lalande)، در سال ۱۷۷۵ صورت فلکی را به نام او، Messium Custos یا «سماک مسیه» نام نهاده بود که شامل ستارگان مرزی قیفاووس و ذات‌الکرسی و زرافه است.

او در طول حیات خود بیش از چهل دنباله‌دار کشف کرد و طرفه آنکه در زمان حیات خود به این امر بیشتر شهره بود و تنها پس از مرگش بود که فهرستش، دیگر کارهای علمی او را تحت‌الشعاع قرار داد. علاقه‌ی او به دنباله‌دارها به حدی بود که لویی پانزدهم، پادشاه وقت فرانسه، او را «موش دنباله‌دارها» لقب داده بود! [موش در برخی از کشورهای اروپا نماد فضولی و سرک کشیدن است.]

ماراتن مسیه

اواخر زمستان و اوایل بهار، قریب به اتفاق اجرام موجود در فهرست مسیه را می‌شود در طول یک شب دید. به همین جهت، منجمان آماتور سرتاسر دنیا برای محک زدن توانایی خود در رصد اجرام سماوی دست به کار می‌شوند و می‌کوشند همه‌ی اجرام را به یکباره در یک شب بیابند و در این کار با هم رقابت می‌کنند. این ماراتن سال‌هاست که در گوشه و کنار دنیا بر پا می‌شود و در ایران هم سه چهار سالی است که این چنین است. این مسابقه را به نام مبدع فهرست، ماراتن مسیه می‌نامند.

مهم‌ترین اجرام موجود در فهرست مسیه

چهار جرم در فهرست مسیه موجود است که هر کدام نماینده‌ی نوع خاصی از اجرام غیرستاره‌ای هستند و از اهمیتی بسزا برخوردارند؛ چرا که هم در تاریخ علم نجوم، مطالعه‌ی

دقیق آنها فصل‌های درخشانی را پدید آورده است و هم آن که در دوربین‌های دوچشمی آماتورها زیبایی عجیبی را جلوه می‌دهد (به جز اولین مورد).

M1: یا سحابی خرچنگ؛ این سحابی بقایای انفجار ابرنواختر است که از قضا اولین ابرنواختری است که بشر آن را مشاهده نمود و در سال ۱۰۵۴ میلادی در کشورهای چین و ژاپن و برخی قبایل سرخ‌پوست رصد و ثبت شد. سحابی خرچنگ ضمناً میزبان اولین تپ‌اختر کشف‌شده است که تأثیر جهش‌گونه‌ای در علم اخترفیزیک به جا گذاشت. با این همه، برای منجمان آماتور آن‌قدرها جذاب نیست، چون درخشش و شمایل خاصی ندارد.

M13: خوشه‌ی گوی‌سان در صورت فلکی جاثی؛ درخشان‌ترین خوشه‌ی آسمان شب است و با چشم غیرمسلح به آسانی دیده می‌شود. از زمره‌ی بزرگ‌ترین خوشه‌های کهکشان ما، راه شیری، هم می‌شمارندش.

M31: یا کهکشان آندرومدا (امراء المسلسله)؛ نزدیک‌ترین کهکشان به کهکشان ما که در آسمان شب هم به آسانی معلوم است و دو میلیون سال نوری با ما فاصله دارد. کمی بزرگ‌تر از کهکشان خود ماست و چهارصد میلیارد ستاره را در خود جای داده. ضمناً نخستین کهکشانی است که به عنوان کهکشان کشف شد و جسمی خارج از کهکشان ما دانسته شد. اولین ابرنواخترهایی که منجمان معاصر ما یا اواخر قرن نوزده به بعد رصد کردند در این کهکشان بوده است.

M42: یا سحابی جبار (شکارچی)؛ نزدیک‌ترین سحابی به منظومه‌ی شمسی ما که زادگاه ستارگان بسیاری است و محل تحقیق بسیاری از اخترفیزیک‌دانان درباره‌ی تکوین ستارگان است.

تهیه و تنظیم: محمود زارعی (انجمن ستاره شناسی اراک- arakastronomy.ir)

منابع:

- ساختار ستارگان و کهکشان‌ها، نشر گیتاشناسی
- نجوم به زبان ساده، نشر گیتاشناسی
- مبانی اخترشناسی، نشر مهبانگ
- فرهنگ اخترشناسی، نشر کمانگیر
- التفهیم لاوائل صناعه التنجیم، نشر امیرکبیر
- ویکی‌پدیا، دانشنامه آزاد